

Recenzie

Włodzimierz Wesolowski, Kazimierz M. Slomczynski, Joshua Kjerulf Dubrow (eds.): National and European? Polish Political Elite in Comparative Perspective

Warsaw, IFiS Publishers, 2010, 218 s. ISBN: 978-83-7683-028-5

Kniha *National and European. Polish Political Elite in Comparative Perspective* (Národný a európsky. Poľská politická elita v komparatívnej perspektíve) sa zaoberá aktuálnou témou európskej identity občanov EÚ, presnejšie postojmi občanov Poľskej republiky k tejto problematike. Bolo by však zjednodušením nazvať ju knihou len o identite. Kniha dôkladne pokrýva množstvo tém, no každá kapitola je založená na dvoch základných konceptoch: identita a dôvera v ich sociopolitickom kontexte. Metodologicky je táto práca komparatívna, obsahuje porovnania medzi verejnosťou a elitami a porovnania medzi štátmi. Publikácia je založená na dátach pochádzajúcich z medzinárodného projektu INTUNE, autori sa teda opierajú o solidné dáta zhromaždené z reprezentatívnych rozhovorov s členmi národných elít (poslanci parlamentov, ekonomická elita, mediálna elita, odborárska elita) a o výskumy verejnej mienky, ktoré taktiež boli uskutočnené v rámci projektu INTUNE. Všeobecný koncept, ktorý túto publikáciu robí veľmi cennou, je, že tieto zjednocujúce myšlienky nie sú prezentované iba ako „jedna strana rovnice“ vysvetľujúce určité veci, ale sú analyzované ako závislé aj nezávislé premenné. Znamená to teda, že analyzované koncepty sú pokryté v najväčšej možnej miere a z každého predstaviteľného pohľadu.

Silná stránka tejto knihy je však zároveň aj jej čiastočnou slabinou. Dôvodom je, že témy určitých kapitol nie úplne rozvíjajú hlavné argumenty, neponúkajú odpovede na výskumné otázky knihy, alebo nie je dostatočne vysvetlené, prečo sú tieto témy dôležité pre základnú myšlienku knihy. Neznamená to však, že tieto kapitoly sú kvalitatívne slabšie ako ostatné, jednoducho problémom je, že nie úplne zapadajú do všeobecného konceptu tejto publikácie. Tieto kapitoly by boli veľmi dobrými individuálnymi štúdiami. Napríklad nasledujúce témy nie sú nevyhnutne dôležité pre základný argument o identite a dôvere: vplyv kariéry politikov na ich postoje, aspirácie na kariéru politikov v európskych inštitúciách, postoje k rodovej rovnosti a kvótam, rozdiely vo vnímaní migrácie medzi ženami a mužmi.

Editori publikácie nastolili v úvodnej kapitole knihy dve základné výskumné otázky. Obidve sú o európskej identite, či sú prítomné vzorce objavujúcej sa európskej identity a ako táto nová identita bude kompatibilná

s existujúcimi národnými identitami. Samozrejme, každá z kapitol kladie ďalšie – dopĺňajúce – výskumné otázky, no väčšina z nich sa snaží odpovedať na tieto otázky. Výberom identity ako ústredného zjednocujúceho konceptu knihy autori mali za cieľ preniknúť hlbšie do problematiky názorov občanov na EÚ, preto namiesto analýzy samostatných postojov k integrácii sa snažia skúmať identitu verejnosti a elít, národnú a európsku a vzťah medzi nimi. Tento prístup je veľmi elegantný, keďže postoje verejnosti môžu byť ovplyvnené mnohými meniacimi sa faktormi (a taktiež znalosti respondenta o téme môžu byť dosť povrchné), no subjektívna identita je silnou explanačnou premennou, ktorá môže zachytiť aj hlbšie, možno až podvedomé pocity občanov.

Prvá časť knihy sa snaží odpovedať na otázku, či dobré fungovanie EÚ a jej demokratická legitimita sú závislé od vývoja jednotnej európskej identity. Autori tvrdia, že je viac pravdepodobné, že tie časti verejnosti a elít, ktoré sa cítia byť prepojené s Európou, budú viac podporovať prehĺbenie integrácie v Európe. (s. 47-48) Znamená to, že rozvoj spoločnej európskej identity je jedným z predpokladov jednotnej, dobre fungujúcej EÚ, no je aj jej výsledkom. Druhou základnou výskumnou otázkou tejto časti je, či pocit byť prepojený s EÚ je kompatibilný so silnou národnou identitou. Alebo inými slovami: je možné byť „národný“ a európsky zároveň? Autori zistili, že v prípade elít sú tieto dve identity kompatibilné. No v prípade verejnosti je situácia iná: „čím viac sa cítia byť prepojení s národom, tým menej sú prepojení s Európou“. (s. 37) Koexistencia týchto dvoch identít by mohla naznačovať, že téma európskej integrácie prenikla do každodenného života ľudí. Teda na základe výsledkov životy elít sú silno ovplyvnené Európskou úniou, preto ich národná identita je doplnená európskou identitou. Na druhej strane každodenný život verejnosti nie je silno spojený s európskymi témami, teda ešte sa nevytvorila silná európska identita.

Druhou dôležitou témou knihy je dôvera v národné a európske inštitúcie. Autori tvrdia, že dôvera je dôležitou črtou demokratickej spoločnosti, keďže občania by v určitej miere mali dôverovať svojim vládam, aby prijali ich rozhodnutia. V kapitolách venovaných problematike dôvery autori zistili zaujímavý objavujúci sa vzorec správania. Verejnosť v nových členských štátoch verí viac inštitúciám EÚ ako ich vlastným autoritám, v starých členských štátoch je situácia opačná. (s. 89-91) Skutočne zaujímavou vecou je, že v nových členských štátoch dôvera v inštitúcie EÚ sa nediferencuje: EK a EP dosiahli veľmi podobné výsledky aj napriek tomu, že len jedna z týchto inštitúcií je volená. Znamená to, že pravdepodobne respondenti nerobili medzi nimi rozdiel a hodnotili ich z pohľadu dôvery. Tento jav mohol byť spôsobený nedostatočnými vedomosťami o inštitúciách EÚ v nových členských štátoch a čiastočne aj preto, lebo verejnosť vníma politiku v Bruseli ako čistejšiu v porovnaní s domácou politikou.

Posledná kapitola knihy ponúka najzaujímavejšie hypotézy, no niektoré zistenia sú pomerne chaotické. Autori analyzujú rozdiely medzi členskými štátmi EÚ v kvalite demokracie a jej vplyvom na identitu. Snažia sa zistiť, či sa politické elity a verejnosť vyznačujú silnejšou európskou identitou v štátoch so silne zakorenenou demokraciou ako v postkomunistických štátoch. No v úvode kapitoly taktiež ponúkajú možnosť, že ľudia v nových členských štátoch majú silnejšiu európsku identitu, lebo vidia EÚ ako príležitosť a klub vybraných štátov. (s. 184) Problémom s týmito dvomi predpokladmi je, že tam, kde prvý z nich zlyháva, nastupuje druhý. Prvý predpoklad sa týka demokracie a druhý dĺžky členstva, teda vysvetľujú veľmi rozdielne veci. Preto vedecky korektné by bolo využívať len jednu z týchto hypotéz. Druhým problematickým momentom tohto konceptu je, že na prvý pohľad nie je evidentné spojenie medzi stupňom demokracie a silou európskej identity alebo dôverou v inštitúcie EÚ. Navyše logika za touto koreláciou nie je v knihe vysvetlená, preto sa nedozvedáme, aký je dôvod predpokladať, že vyššia kvalita demokracie bude znamenať silnejšiu európsku identitu. Na druhej strane táto kapitola má aj veľmi silnú stránku. Vedecky určiť stupeň demokracie mohlo byť problematickým momentom tejto štúdie, no autorom sa podarilo vypracovať veľmi kvalitnú metódu. Analyzovali tri indexy demokracie troch rôznych organizácií a zistili, že vzorce v jednotlivých indexoch sú presvedčivo podobné. Navyše, čo je ešte dôležitejšie, je, že medzi týmito stupnicami je silná korelácia. Znamená to, že vybrané indexy demokracie sú spoľahlivé a ponúkajú solídny základ pre ďalšie štatistické operácie. Na druhej strane však výsledky analýzy dát priniesli ešte viac nejasností do tejto kapitoly. Autori zistili, že v západných demokraciách je európska identita slabšia ako v menej demokratických postkomunistických štátoch (s. 191), čo vyvracia hypotézu o vplyve stupňa demokracie. V skutočnosti výsledky nasvedčujú tomu, že menej demokratické štáty sú charakteristické silnejšou európskou identitou. Problémom je, že menej demokratické štáty sú zároveň aj novými členskými štátmi EÚ, to znamená, že pravdepodobne vysvetľujúcou premennou nie je nízky stupeň demokracie, ale to, že sú to nové členské štáty. Inak povedané, stupeň demokracie nemá vplyv na európsku identitu. Jasne badateľný vzorec vplyvu stupňa demokracie na identitu môže byť „náhoda“, keďže menej demokratické štáty sú zároveň novými členskými štátmi. Aj autori v určitom bode priznávajú, že dĺžka členstva je dôležitejšia ako stupeň demokracie, pokiaľ ide o silu vplyvu na európsku identitu. (s. 192) No v závere kapitoly znovu vyhlasujú, že stupeň demokracie ovplyvňuje identitu (s. 201), čo túto kapitolu robí ešte viac nejasnou. Posledným problematickým momentom záverečnej kapitoly je, že neobsahuje zhrnutie alebo zovšeobecnenie hlavných zistení knihy.

Na záver možno povedať, že množstvo tvrdej a kvalitnej práce na tejto knihe prevažuje nad jej problematickými časťami. Autori ponúkajú mnoho

cenných zistení a výsledkov, ktoré sú obrovským prínosom k literatúre o európskej identite a dôvere v inštitúcie. Preto môže byť výbornou pomôckou pre všetkých, ktorí sa zaoberajú postojmi verejnosti a elít k európskej integrácii.

Alexander Karvai